Suomen Poliisijärjestöjen Liitto

Dn:o 82/12/2020

20.10.2020

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan hallinto- ja turvallisuusjaosto

Asia HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021

Viite: Hallinto- ja turvallisuusjaoston lausuntopyyntö 14.10.2020

Poliisitoimi

Valtion talousarvioesitys 2021

”Hallitusohjelman tavoitteena on turvallinen oikeusvaltio Suomi, turvallisuuden tunteen vahvistuminen ja turvallisuusviranomaisten toimintakyvyn varmistaminen. Toiminnan painopisteinä ovat sisäisen turvallisuuden strategisista ydintehtävistä huolehtiminen sekä keskeiset kansalaisille tarjottavat palvelut. Tavoitteiden saavuttaminen muuttuneessa turvallisuusympäristössä edellyttää hyvää ennakointi- ja analyysikykyä, yhteistä tilannekuvaa ja turvallisuusviranomaisten suorituskyvyn turvaamista.”

Yleistä poliisitoimesta

Vaikka poliisien määrä on parin viime vuoden aikana lisääntynyt runsaalla 200:lla henkilötyövuodella (htv), ollaan edelleen hyvin kaukana hallitusohjelman tavoitteista, puhumattakaan vuoden 2010 tasosta. Vuonna 2010 poliisien määrä oli 7875 poliisimiestä (htv). Vuoden 2017 toteuma oli 7149 henkilötyövuotta, 2018 toteuma oli 7202, 2019 toteuma oli 7279 ja 2020 arvio toteumasta on 7380. Näin pieni lisäys ei merkittävästi lisää poliisin suorituskykyä kentällä. Huolestuttavinta on, että vuoden 2021 tavoite on 7380 eli minkäänlaista lisäystä poliisien määrään ei ole tulossa; pienikin myönteinen kehitys on siis loppumassa.

Poliisimiesten vähentyminen näkyy erityisesti HARVA-alueella, jossa poliisipartioiden määrä on vähentynyt huomattavasti 2010-luvulla. Partioiden määrän väheneminen on heikentänyt poliisin kykyä vastata esim. terrori-iskuun HARVA-alueella.

Valvonta- ja hälytystoiminta sekä liikenneturvallisuus

Poliisilaitosten priorisointipaineessa säästöt ja leikkaukset kohdistuvat pääsääntöisesti muuhun kuin hälytystoimintaan. Tästä huolimatta on viitteitä A-hälytystehtävien toimintavalmiusajan heikkenemisestä, toimintavalmiusaikojen odotetaan kasvavan. Valtion talousarviossa toimintavalmiusaikojen heikentymisen odotetaan olevan maltillista, mutta Poliisin toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2021-2023 ja tulossuunnitelmassa 2020 on esitetty huomattavasti kriittisempiä näkemyksiä toimintavalmiusaikojen kehityksestä. Samassa suunnitelmassa on arvioitu myös katuturvallisuusindeksin heikkenevän huomattavasti (vuonna 1999: 100, 2018: 100,8 ja vuoden 2021 arvio: 78). Suunnitelma on laadittu hallitusohjelman mukaisella poliisien määrällä (7500 htv), jota ei todennäköisesti tulla saavuttamaan, joten tilanne voi olla vieläkin synkempi.

Toimintavalmiusajan parantaminen vaatisi enemmän partioita, jotta partioiden toiminta-alueet pysyisivät toiminnallisesti järkevinä. Mikäli toimintavalmiusaikaa pyritään parantamaan nykyisillä resursseilla, joudutaan tekemään entistäkin suurempia leikkauksiin ennalta estävästä toiminnasta, mikä tulee vähentämään entisestään muun muassa nuorten parissa tehtävää työtä (koulupoliisitoiminta), liikenteenvalvontaa ja poliisimiesten jalkautumista yleisillä alueilla. Poliisimiesten partioinnin ohessa suorittama ennalta estävä valvonta tulee siis vähenemään. Tämä on huono yhtälö, kun samaan aikaan koronapandemian myötä taloustilanne heikkenee ja yhteiskunnan ja alueiden eriarvoistuminen kiihtyy ja pahoinvointi ja mielenterveysongelmat kasaantuvat, mikä näkyy jo poliisin kentällä.

Rikostorjunta

”Rikostorjunnassa painotetaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen eli henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten, seksuaalirikosten sekä yhteiskunnan ja elinkeinoelämän rakenteita murentavien rikosten torjunnan suorituskyvyn varmistamista. Erityisesti huomioidaan lapsiin kohdistuvat rikokset ja perhe- ja lähisuhdeväkivallan torjunta sekä varmistetaan osapuolten ohjaus moniviranomaismalleihin ja tukipalveluihin. Toimintaympäristön muutos edellyttää resurssien kohdentamista ennalta estävään toimintaan ja erityisesti akuutteihin ja aikaa vieviin ilmiöihin, kuten väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin sekä vihapuheen torjuntaan.”

Tutkinnan henkilötyövuosiin ei ole tulossa merkittäviä panostuksia. Poliisin tutkinnasta tuleva viesti kertoo, että, työuupumusta on havaittavissa entistä useammalla, eikä tutkintaa koeta houkuttelevaksi työpaikaksi. Resurssien puute vaikeuttaa erityisesti piilorikollisuuden paljastamista. Kerätyn rikostiedustelutiedon analysointi ja tiedon hyväksikäyttö vaatisi enemmän henkilöstöresursseja.

Rikostorjunnan luvuissa tulee näkymään myös valvonnan sekä poliisipartioiden ennalta estävän toiminnan tason lasku. Vähentynyt valvonta tulee heikentämään päivittäisrikosten selvitysprosenttia. Vuonna 2009 rikostorjunnan tuottavuus (selvitetyt rikoslakirikokset/htv) oli 84. Vuoden 2019 toteuma oli 72 ja ennuste on heikkenevään suuntaan vuodelle 2021. Poliisin panostaessa väheneviä resursseja entistä enemmän vakavan rikollisuuden selvittämiseen jää päivittäisrikollisuuden selvittäminen entistä heikommalle.

Poliisi on liukumassa koneistoksi, jossa ns. normaali kansalainen kohtaa poliisin vain saadessaan rangaistusvaatimuksen kameravalvonnan perusteella tai saadessaan kotiin ilmoituksen, että kellarikomeromurtoa ei tutkita. Tämä tulee ennen pitkään näkymään kansalaisten suhtautumisessa poliisiin.

Resurssien heikentyessä tutkinta on pakko keskeyttää herkemmin. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa sarjoittamista tapahtuu entistä vähemmän. Tutkinta- ja valvontaresurssien heikentyessä myös piilorikollisuus lisääntyy. Varsinkin huumausaine- ja talousrikollisuus on usein piilorikollisuutta, joten tutkinnan rajoittaminen tulee näkymään tilastoissa näiden rikollisuuslajien vähenemisenä, mikä luo väärän mielikuvan toiminnan tehokkuudesta. Tämä on vaarallista koko yhteiskunnan näkökulmasta.

Tutkinta on liukumassa suuntaan, jossa julkisuudessa esille nousevia ongelmia ratkotaan kohdennetulla rahoituksella. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa riittämätöntä henkilöstömäärää siirrellään yksiköstä toiseen sen mukaan mihin rahoitusta on kohdennettu. Siirrettävät henkilöt ovat aina jostain toisesta resurssista pois.

Lupahallinto

Lupahallinnon toimia suunniteltaessa tulee muistaa, että sähköiset palvelut eivät ole kaikkien kansalaisen tavoitettavissa. Vanhukset ovat epävarmoja digitaalisten palveluiden käyttäjiä. Samoin osalla Suomessa oleskelevista ulkomaalaisista ei ole digitaaliseen asiointiin tarvittavia välineitä kuten pankkitunnuksia tai tunnistautumiseen soveltuvaa henkilökorttia. Palveluverkko tulee pitää niin kattavana, että kaikilla on mahdollisuus saada poliisin lupapalveluista henkilökohtaista palvelua.

Kansalaisten ikääntyessä lupavalvonnan työtaakka kasvaa erityisesti ikäihmisten lupa-asioissa, kuten ampuma-aseluvat ja ajo-oikeusluvat. Harventuvassa palveluverkossa saattaa lupien valvonta hankaloitua kohtuuttomasti.

Poliisikoulutus

Poliisikoulutuksen aloituspaikkoja on nostettu vuodesta 2017 alkaen. Opiskelijapaikkojen määrä on nostettu 400:aan. Eläkepoistuman arvioidaan olevan tulevina vuosina n. 280 poliisimiestä vuodessa. Muutaman vuoden päästä meitä uhkaa jälleen tilanne, jossa Poliisiammattikorkeakoulusta valmistuva joutuu suoraan työttömyyskortistoon, koska määrärahoja palkkaukseen ei ole. Työttömyyden aikana osa poliisikoulutuksen saaneista alkaa hakeutua muihin koulutuksiin tai töihin muille aloille.

Korjaava toimenpide on poliisin rahoituksen takaaminen tietylle henkilövuositasolle. Tällä hetkellä poliisilaitoksissa on satoja määräaikaisia virkoja, joita ketjutetaan vuodesta toiseen, riippuen määrärahatilanteesta. Kohonneet määrärahat kuluvat usein ICT-hankintojen kustannuksiin ja Senaatin kohonneisiin vuokriin. Pitkäaikaisella rahoituksella ja sitoutumisella henkilöstömäärään olisi varmasti positiivinen vaikutus henkilöstön sitoutumiseen ja hyvinvointiin.

Suojelupoliisi

Tiedustelulainsäädäntö auttaa Supoa vastamaan yhteiskuntaan kohdistuviin uhkiin. Lainsäädäntö ei ole ainut merkittävä asia, vaan samaan aikaan tulee pitää huolta Supon rahoituksesta pitkäjänteisesti. Henkilökuntaa tulee kouluttaa uusiin haasteisiin ja koulutetusta henkilökunnasta tulee pitää huolta tarjoamalla heille vakinaisia palvelussuhteita.

Supon toimintavalmiutta kehitettäessä tulee huomioida myös paikallispoliisin resurssien merkitys Supon toiminnalle. Supo kerää tietoa paikallispoliisin kenttä- ja hälytyspartioilta sekä tutkinnalta. Resurssien väheneminen näkyy myös Supon mahdollisuutena saada tietoa kentän operatiivisilta toimijoilta. Lisäksi tulee huomioida poliisitoimen kyky reagoida Supon esille nostamiin uhkakuviin.

Lopuksi

Entistä pahemmin työuupunut poliisihenkilöstö on kovan paineen alla yhteiskunnan lisääntyvien vaatimusten takia. Henkilöstö kokee, ettei se pysty vastaamaan kansalaisten ja yhteiskunnan kasvaviin tarpeisiin. Muun henkilöstön (esim. vartijat, tutkinta- ja lupasihteerit) riittävä määrä on turvattava, jotta tukitehtäviä ei valu poliisihenkilöstölle.

Poliisin henkilöstössä on siis huolestuttavan paljon merkkejä työuupumuksesta, mutta tilanne on vakava myös Hätäkeskuslaitoksessa, jonka sairauspoissaolomäärät ovat valtionhallinnon korkeimpien joukossa.

Tulevaisuuden näkymiä poliisiorganisaatiossa pidetään heikkoina. Yhä useampi näkee, ettei organisaatiossa ole etenemismahdollisuuksia ja entistä useampi suunnittelee alanvaihtoa. Poliisiorganisaatio koetaan keskimäärin heikommaksi työpaikaksi kuin valtionhallinnon muut virastot.

Poliisin henkilöstötilanteessa on viitteitä Ruotsin poliisissa tapahtuneesta kehityksestä, jossa poliiseja alkoi siirtyä pois organisaatiosta syistä, jotka on Suomessakin nostettu esille henkilöstöbarometrissa.

On hyvä muistaa, että vaikka toimintaa on pakko priorisoida taloudellisten resurssien puitteissa, on poliisilla kuitenkin velvollisuus suoriutua kaikista lakisääteisistä tehtävistään. Poliisilla on myös virkavastuu toimistaan, ja virkavastuu kohdentuu sekä tekemisiin että tekemättä jättämisiin. Vaikka poliisi tekee laaja-alaista yhteistyötä muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, on viimesijainen vastuu sisäisestä turvallisuudesta yksiselitteisesti ja lakisääteisesti poliisilla.

Korjaavia toimenpiteitä tulee tehdä käytännössä, ei ainoastaan juhlapuheissa.

Jonne Rinne
puheenjohtaja

Mika Nygård
järjestöpäällikkö

Suomen Poliisijärjestöjen Liittoon kuuluu runsaat 11 000 jäsentä poliisista, oikeusministeriön hallinnonalalta ja hätäkeskuslaitoksesta.